

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І
АРХІТЕКТУРИ
КАФЕДРА СКУЛЬПТУРИ**

«Допущено до захисту»:
Завідувач кафедри скульптури
_____ Адріан БАЛОГ
Протокол засідання кафедри
№ ____ від «__» _____ 2025р.

**КІЗМАН ІВАН МИХАЙЛОВИЧ
ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
«ПАМ'ЯТНИК ВОЇНУ-ЗАХИСНИКУ ІРПЕНЯ»
зі спеціальності**

023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація»
Освітньо-професійна програма «Станкова і монументальна скульптура»
Другий рівень вищої освіти (Магістр)

Керівник:
Чепелик Олексій Володимирович,
доцент кафедри скульптури

Київ – 2025

ЗМІСТ

I. АНОТАЦІЯ

1.1. Анотація та ключові слова українською мовою.....3

1.2. Анотація та ключові слова англійською мовою.....3

II. ВСТУП..... 4

III. ОСНОВНА ЧАСТИНА

3.1. Опис теми та ідеї творчого задуму.....6

3.2. Історичний, філософський та мистецтвознавчий контекст роботи.....7

3.3. Технічні характеристики роботи.....10

IV. ВИСНОВКИ.....12

V. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ

ЛІТЕРАТУРИ13

ДОДАТКИ.....14

I. АНОТАЦІЯ

ПАМ'ЯТНИК ВОЇНУ-ЗАХИСНИКУ ІРПЕНЯ присвячений добровольцю, який за власним рішенням став на оборону міста в перші дні повномасштабної війни. Скульптура поєднує реалістичне портретне зображення конкретного солдата та символічну архітектоніку, що нагадує силует тризуба. Основна ідея проєкту - зберегти пам'ять про людей, які взяли зброю, щоб захистити свій дім.

У записці викладено творчий задум, історичні та мистецькі передумови проєкту, аналіз меморіальної тематики сучасної України, а також технічний процес створення скульптури. Робота розкриває символіку елементів композиції - плити-«ворота», мечі з написами «сила» і «воля», щит із гербом Ірпеня - і пояснює, як вони формують єдиний образ стійкості та оборони. Автор: Кірман Іван Михайлович.

Ключові слова: пам'ятник, Ірпінь, захисник, доброволець, тризуб, бронза, меморіал.

Abstract

THE MONUMENT TO THE DEFENDER OF IRPIN is dedicated to a volunteer soldier who chose to defend the city in the early days of the full-scale invasion. The sculpture combines a realistic portrait of a specific serviceman with a symbolic architectural structure that forms the silhouette of the Ukrainian trident. The project aims to preserve the memory of ordinary people who took up arms to protect their home.

The explanatory note presents the artistic concept, historical and artistic context, analysis of contemporary Ukrainian memorial culture, and the technical process behind the sculpture's creation. The symbolic meaning of the main compositional elements - the "city gate" stone slabs, the swords marked "strength" and "will," and the shield with the Irpin coat of arms - is examined in relation to the overall image of resilience and defense. Author Ivan Kizman.

Keywords: monument, Irpin, defender, volunteer, trident, bronze, memorial.

II. ВСТУП

У сучасному суспільному дискурсі інколи побутує упередження, ніби фігуративний пам'ятник - це радянський пережиток. Я мав декілька дискусій з моїми колегами, що були глибоко занурені в тему меморіалізації і вони висловлювали стриману критику стосовно мого підходу до створення пам'ятників. У зв'язку з цим я відчуваю потребу в тому, щоб захистити свою точку зору. Для мене фігуратив - це, передусім, зрозуміла мова. Мова, якою можна говорити з містом, з родинами загиблих, із майбутніми поколіннями.

Сучасні підходи до меморіалізації в Україні формуються під впливом війни та радикальних змін у колективній пам'яті. У дослідженнях українських авторів наголошується, що після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, меморіальні практики зазнали суттєвих трансформацій, пов'язаних із появою нових героїв, нових локальних історій та потребою суспільства у матеріальних символах пам'яті.

За спостереженнями сучасних дослідників, меморіалізація в Україні «зміщується від відтворення узагальнених радянських образів до вшанування конкретних подій та конкретних учасників війни, що формують структуру нової культурної пам'яті». Отже, ключовою зміною стало переходження від абстрактного героя до персоналізованої пам'яті, що повертає людське обличчя історичним подіям.

У статті «Сучасні тенденції та нові підходи в меморіалізації подій російсько-української війни» наголошується, що українські меморіали сьогодні виконують функції «ідентифікації, консолідації та емоційної репрезентації пережитого досвіду», і тому можуть мати різні формальні рішення - від архітектурних структур до фігуративних скульптур. Форма об'єкта обирається не на основі відповідності теоретичним моделям західних студій пам'яті, а на основі запиту локальної спільноти та змісту конкретної історії, яка потребує матеріальної артикуляції.

Також сучасні українські дослідники підкреслюють, що пам'ятники залишаються дієвим засобом фіксації історичних наративів у публічному просторі. На думку авторів статті «Культурно-історичні конотації в пам'ятниках і меморіалах України», меморіальні об'єкти функціонують як «інструменти осмислення минулого», здатні створювати культурні маркери місця та забезпечувати сталість колективної пам'яті. Отже,

пам'ятник у сучасному середовищі розглядається не як пережиток модернізму чи радянської монументальності, а як елемент культурної комунікації, що зберігає соціально значущі сенси.

У цьому контексті фігуративна скульптура, присвячена конкретному добровольцю, який став на захист міста за власною ініціативою, відповідає логіці сучасного українського процесу меморіалізації. Вона не відтворює радянську модель «анонімного героя», яка ґрунтувалася на узагальнених образах та ідеологізованій риториці. Навпаки, персоналізований образ, побудований на документальних деталях та реалістичному зображенні людини, дозволяє сформувати індивідуалізоване місце пам'яті, що є характерною рисою сучасної української культури пам'яті.

Офіційна позиція Українського інституту національної пам'яті також підкреслює значення матеріальних форм меморіалізації. За визначенням УІНП, процес меморіалізації включає «створення місць пам'яті, у тому числі пам'ятників та меморіальних знаків», і є засобом «консолідації українського суспільства навколо ключових подій і постатей національної історії». Отже, держава визнає пам'ятники легітимним інструментом роботи з пам'яттю та ідентичністю, що підтверджує актуальність використання фігуративної скульптури в публічному просторі.

Таким чином, сучасний український контекст дозволяє розглядати фігуративний пам'ятник не як відхід від новітніх тенденцій, а як адекватну форму репрезентації індивідуальної історії, що набула загального значення для громади. Персональна історія добровольця стає основою для створення місця пам'яті, яке має не лише мистецьке, але й історичне, культурне та соціальне значення.

Працюючи над дипломною роботою, я надихався західною традицією. Там фігуратив - не ідеологія, а людяність.

Потреба у створенні пам'ятника воїну-захиснику Ірпеня виникла з трагічних подій для нашої країни. Багато людей, були змушені взяти зброю, щоб боронити свої міста.

Пам'ятник - це про пам'ять і відповідальність перед тими, хто її заслужив.

III. ОСНОВНА ЧАСТИНА

Опис теми та ідеї творчого задуму

Головна ідея проєкту - увіковічення добровольця, який став на захист міста за власною ініціативою. Це не вигаданий «узагальнений воїн», а конкретна людина, з реальним обличчям, реальними рисами та особистою історією.

Фігура подана в спокійній, впевненій стійці. Солдат міцно тримає зброю, біля себе, готовий в будь який момент взяти її до рук, та вступити в бій.

Погляд прямий, дещо з викликом. На обличчі тінь посмішки, що показує відсутність страху, та готовність до викликів.

Композиція задумана як силует тризуба. Центральну вісь утворює фігура воїна, а дві масивні кам'яні плити з вапняку з боків стають символічними «воротами міста». За спиною фігури - два мечі, покладені горизонтально. Разом із вертикаллю солдата вони формують знак хреста - натяк на жертвність. На мечях викарбувано слова «сила» і «воля» - як окреслення якостей, які фактично і були його зброєю.

На постаменті - щит з гербом Ірпеня. Це і прямий символ міста, і алюзія на фразу «герой на щиті».



Історичний контекст

«Павло Помисов-Несміянов став на захист Батьківщини ще під час АТО.

Свій позивний Павло отримав саме через етнічне походження, російську мову та донецьке коріння.

Паша з ніжним позивним "Сепар" мав би отримати Героя України ще у 2014 році, коли робив все для визволення рідного краю. Він став добровольцем у перші тижні народження власної дитини і став одним з найефективніших артилеристів 59-ї бригади ще у 2016 році. В часи масштабного вторгнення був одним з перших добровольців, які боронили Ірпінь. Саме він взяв першого полоненого росіянина, який заблукав в пошуках їжі...

...Після контузії, отриманої в Ірпіні, він вже через тиждень повернувся в стрій...

"...Людина нестримного гумору, козацької вдачі і флібустьєрського підходу, він виходив з оточень, жартував після поранень від прильоту КАБу і здавалося, що завжди буде з нами..."»

Українформ

"Пам'яті артилериста Павла Помисова-Несміянова"

Велику частку нашої меморіальної культури було навязано нам радянщиною, і зараз йде дещо, процес переосмислення. Особисто я бачу для себе вихід в тому, щоб взяти щось прийнятне з вже застарілих уявлень про пам'ятники, як то фігуративне зображення персонажа чи використання бронзи, але відкинути ідеологічний наліт, яким була щедро збагачена мова скульптури радянських майстрів. На відміну від соцреалізму мій герой, це не узагальнений образ безіменного солдата, виконаний в радянській монументальній техніці, це реалістична, портретна скульптура, що показує реальну людину. Не з ідеалізованим тілом, як у мистецтві тоталітарних режимів 20го сторіччя, а з реалістичною статурою, що відповідає нашій дійсності. Більше того, в амуніції присутні така деталь, як невеличкий кролик-іграшка закріплений на бронежилеті в області серця. Саме таку іграшку подарувала нашому військовому його дочка і він носив кролика, як оберіг. Тож головний акцент у зображенні переноситься з ідеології - на особистість.

Саме тому портретність у цьому проєкті є принциповою. Герой - не символічний персонаж, а реальна людина. Він не «досконалий», як античний атлет, і не «монументально-героїчний», як радянські солдати. Він такий, яким і був.

«...уся війна і спротив не мають бути репрезентованими лише ідеалізованими статистично узагальненими чоловічими образами. Не можна ігнорувати реальний вигляд захисників і захисниць...»

"10 принципів меморіалізації війни" Антон Дробович

За стилістичними орієнтирами я звертався до західних авторів. Я проаналізував безліч робіт таких митців як Сабін Говард з його титанічною роботою "National WWI Memorial", меморіали "Yomper" та "Bomber Command Memorial" за авторством Філіпа Джексона, серію пам'ятників військовим американського митця на ім'я Річ Гріндлінг, надихався британськими майстрами як Альфред Друпі "War Memorial to London Troops" та Чарльз Сарджент Джагер "Royal Artillery Memorial". Мені дуже подобається колорит, який часто зустрічається в британських пам'ятниках, вони встановлюють до блакиті запатиновані бронзові фігури, на постаменти зі світлого вапняку. Особисто у мене таке поєднання кольорів асоціюється з військовою тематикою, але при цьому не виглядає надто похмуро, як радянські пам'ятники з чорного граніту і темної бронзи. Їхній підхід - це документальна точність, повага до індивідуальності, глибина характеру.

Філософський контекст

Центральні ідеї - стійкість, воля, відповідальність та жертвність. Плити-ворота символізують межу міста, яку захисник не дозволив переступити ворогу. Мечі разом з фігурою, в силуеті формують хрест - знак жертвності. Тризуб, зашифрований у загальному силуеті, додає композиції національного виміру.

Пам'ятник працює як жест пам'яті, що не кричить патетикою, а говорить чесно. Глядач опиняється перед постаттю, яка не демонструє надлюдської сили - лише стійкість, яку звичайні люди проявили під час війни.

Мистецтвознавчий контекст

Стилістично робота тяжіє до реалістичної монументальної скульптури з виразною символічною рамкою. Образ солдата виконаний у стриманій натуралістичній манері: пропорції, одяг, екіпірування та обличчя відповідають реальній людині.

Архітектонічна частина композиції - плити та мечі - утворює узагальнену форму, близьку до символізму та неокласичної пластики. Таке поєднання персонального та універсального є характерним для сучасних меморіальних практик.

Вибір матеріалів - теж продуманий: бронза для фігури та вапняк для архітектурних елементів. Таке поєднання манатхненне англійською монументальною традицією і створює м'який, але виразний колористичний контраст.



Технічні характеристики

Перше що поклало початок цій роботі був невеличкий скетч. Просто формальне вирішення, силует і загальний тон. Для початка потрібно було визначитись з простою і лаконічною формою пам'ятника, яка б читалася здалеку і при цьому вже давала контекст. Простим олівцем на папері я намалював композицію, що нагадує тризуб. Подібно до статуї "Христа спасителя" в Ріо-де-Жанейро, який силуетом нагадує хрест і символізм читається на дальній відстані, я хотів створити пам'ятник, який в композиційній основі вже має певний наратив і тризуб для моєї задачі підійшов якнайкраще.

Після цього я створив пластиліновий ескіз у двох тонах, щоб візуально відділити бронзові та кам'яні частини.



Під час робочого процесу, первинна ідея дещо трансформувалася, деякі деталі змінювались, а деякі взагалі відкидалися. На шляху до кінцевого результату, було багато обговорень в яких часто ключову роль відігравала думка близьких загиблого воїна.

Глиняна модель ліпилася на металевому каркасі з монтажною піною - це дало змогу полегшити конструкцію та швидко набрати масу. Деталі опрацьовувалися з використанням стеків та скульптурних петель, з особливою увагою до портретної частини та екіпірування



Форма виготовлялася з шару силіконового компаунду укріпленого гіпсовим кожухом, що дозволяє передати навіть дрібні фактурні елементи. Постамент і плити запроєктовані з вапняку - матеріалу, що історично використовувався для українських надгробків, зокрема козацьких хрестів. У цьому є додатковий змістовий шар.

IV. ВИСНОВКИ

Створена скульптурно-архітектурна композиція є прикладом сучасного підходу до меморіалізації подій війни в Україні.

“Пам’ятник воїну-захиснику Ірпеня” - це спроба поєднати пам’ять, символ і конкретну людську історію. Проєкт виріс не з абстрактних ідей, а з необхідності вшанувати людей, які в найскладніший момент стали опорою міста.

«...Ключовим пріоритетом меморіалізації будь-якої війни є вшанування героїзму й відповідальності тих, хто виконував військовий обов’язок, брав безпосередню участь у бойових діях і давав відсіч агресору...»

"10 принципів меморіалізації війни" Антон Дробович

Композиція подає героя не як ідеалізований образ, а як людину, яка зробила свідомий вибір. Поєднання бронзи і вапняку, реалістичного портрету і символічної архітектури, деталей спорядження і узагальнених форм створює багатшарову структуру, зрозумілу широкому колу глядачів.

Цей пам’ятник - про стійкість, про відповідальність і про те, що героїзм часто виглядає просто: людина стоїть там, де треба стояти.

«Справжня мужність — це витримати, коли всі інші відступають».

Ернест Гемінгвей — «По кому подзвін»

V. СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коваль І. Г., Бредун А. В.
Сучасні тенденції та нові підходи в меморіалізації подій російсько-української війни.
Український журнал з архітектури та освіти. 2023. URL:
<https://uajcea.pgasa.dp.ua/article/view/342736>
2. Гайдученко О. В.
Культурно-історичні конотації в пам'ятниках і меморіалах України 2000–2021 рр.
Український культурологічний журнал, № 1, 2021. URL:
<https://zbirnyky.rshu.edu.ua/index.php/ucpmk/article/view/692>
3. Український інститут національної пам'яті.
Меморіалізація: офіційна позиція та визначення.
URL: <https://uinp.gov.ua/memorializaciya>
4. "10 принципів меморіалізації війни" Антон Дробович
<https://uinp.gov.ua/memorializaciya/9-pryncypiv-memorializaciyi-yakoyu-mozhe-butyu-pamyat-pro-viynu>
5. Пам'яті артилериста Павла Помисова-Несміянова (позивний «Сепар»)
<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3998395-pamati-artilerista-pavla-pomisovanesmianova-pozivnij-separ.html>

ДОДАТКИ



Фото процесу створення глиняної моделі



Фото процесу формовки та лиття

